

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ПРОЦЕДУР У ЗЕМЕЛЬНОМУ ПРАВІ

SOME QUESTIONS OF CLASSIFICATION OF PROCEDURES IN LAND LAW

Одарюк М.П.,

*здобувач кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Стаття присвячена висвітленню проблеми здійснення класифікації земельних процедур. На конкретних прикладах досліджено і встановлено критерії, за якими найбільш доцільно та ефективно проводити вказану класифікацію. Проаналізовано норми земельного законодавства, якими передбачається порядок реалізації земельно-правових процедур із широким суб'єктним складом.

Ключові слова: земельна процедура, класифікація, юридичні дії, виникнення земельних прав, зміна земельних прав, припинення земельних прав.

Статья посвящена освещению проблемы осуществления классификации земельных процедур. На конкретных примерах исследованы и установлены критерии, по которым наиболее целесообразно и эффективно проводить указанную классификацию. Проанализированы нормы земельного законодательства, предусматривающие порядок реализации земельно-правовых процедур с широким субъектным составом.

Ключевые слова: земельная процедура, классификация, юридические действия, возникновение земельных прав, изменение земельных прав, прекращение земельных прав.

The article is devoted to the coverage of the problem of land classification. Specific examples have been used to study and establish the criteria by which it is most expedient and effective to carry out such classification. The norms of the land legislation that provide for the procedure for the implementation of land legal procedures with a broad subject composition are analyzed.

Key words: land procedure, classification, legal actions, occurrence of land rights, change of land rights, termination of land rights.

Постановка проблеми. Проблеми класифікації як у цілому у правовій науці, так і земельно-правових процедур мають важливе теоретичне і практичне значення. Це зумовлено тим, що в процесі класифікації процедур встановлюються і фіксуються закономірні зв'язки між ними та іншими категоріями й інститутами земельного права, складаються більш сприятливі умови для їх подальшого дослідження та вдосконалення, формуються всі необхідні передумови для більш чіткого визначення місця й ролі кожного виду процедур у процесі правозастосування.

Стан дослідження. У юридичній літературі на сучасному етапі досі не розроблялась класифікація земельно-правових процедур. Насамперед це пов'язано з відсутністю єдиного підходу до класифікації процедур у праві взагалі. Власне, ця проблема не нова. Більшість теоретиків права, зокрема С.С. Алексєєв, С.В. Бошно, Т.В. Гурова, С.Л. Зівс, А. Нашиц, Ю.В. Сайфуліна, Ю.О. Тихомиров та ін. [1], досліджуючи проблему співвідношення процедур у праві між собою, торкалися питань їх класифікації відповідно до певних критеріїв. Що ж до процедур у земельному праві, то в юридичній літературі проблема їх класифікації, на жаль, не порушувалася. Зазвичай ці процедури обходили увагою, оскільки наукові дослідження стосувалися лише окремих аспектів юридичної сутності процедур, а в міжнародному праві – їх змісту. Проблеми класифікації пов'язані також зі складністю як самого такого правового явища, як процедура у земельному праві, так і поняття реалізації прав учасниками земельних правовідносин, яке є багатоаспектним.

Виклад основного матеріалу. Поняття та визначення ознак процедур у земельному праві виводились, виходячи із розуміння їх як земельно-правової категорії. Тому для розроблення класифікації таких процедур та визначення її підстав (критеріїв) також видається доцільним звернутися до законів і правил логіки та загальнотеоретичних підходів, які стосуються класифікації.

Логіка визначає поділ поняття як логічну операцію, за допомогою якої розкривається обсяг родового поняття через перелік його видів або елементів [2–11]. Поняття, що ділиться, називається поділюваним, а результати поділу – відповідні видові поняття – членами поділу. Поділюване поняття і члени поділу перебувають у відносинах підпорядкування (перші підпорядковані другим), а члени поділу між собою – у відношенні співпідпорядкування. Ознака (чи сукупність ознак), з огляду на яку здійснюється поділ, називається його основою. Основу поділу іноді іменують принципом поділу понять. Та чи інша ознака може виступати основою поділу тільки за тієї умови, що вона характерна для кожного елемента обсягу поділюваного поняття, але по-різному виявляється в підмножинах цього обсягу. Продовжуючи послідовно поділ, тобто поділяючи множину на підмножини, а підмножини на чергові видові поняття і т. д., можна, зрештою, дійти до одиничних понять. Завдяки поділу понять знання конкретизуються і систематизуються, а також опосередковано відбувається осмислення упорядкованості, системності об'єктивного світу [12].

Класифікація – складний, багатоступінчастий поділ (тобто система поділів), який проводиться з метою одержання нових знань стосовно членів поділу і систематизації цих знань. Внаслідок класифікації поділюване поняття подумки розбивається на видові поняття, кожне з яких (за наявності основи), своєю чергою, поділяється на підвиди тощо [13]. Початком будь-якої класифікації як певного процесу зазвичай вважається з'ясування критеріїв (підстав) класифікації. Відсутність суворої фіксації останніх призводить до того, що один і той самий об'єкт класифікованої множини за однією підставою може бути включений до однієї групи, а за іншою – до другої. Це сприяє тому, що класифікаційні схеми не є замкнутими, незмінними, застиглими. Вони уточнюються і доповнюються у процесі прогресу людського знання [14].

Система законодавства містить значну кількість земельно-правових процедур, які суттєво різняться за своїм змістом, призначенням тощо. Для розуміння юридичної сутності відповідних процедур необхідним є такий аспект детального його дослідження, як класифікація. Так, з огляду на наведені вище підходи до класифікації процедур у праві та вимоги логіки, необхідно визначити найголовніші підстави (критерії) для класифікації процедур у земельному праві.

Уявляється доречним як перший критерій взяти за основу суб'єктний склад процедур. При цьому не виключається також внутрішній поділ у межах цієї класифікації. Так, за суб'єктним складом процедури у земельному праві слід поділяти на такі, що характеризуються: а) широким суб'єктним складом; б) визначеним суб'єктним складом.

Основним критерієм такого поділу процедур у земельному праві необхідно вважати визначеність у законодавстві кола учасників відповідної процедури. Якщо законом або іншими актами законодавства не визначено, на кого саме розповсюджується дія порядку реалізації процедури, то її слід відносити до земельно-правових процедур із широким суб'єктним складом. Так, до процедур із широким колом суб'єктів їх здійснення відноситься, наприклад, процедура, передбачена ст. 100 Земельного кодексу України, а саме встановлення земельного сервітуту. Правові приписи наведеної норми не вказують на конкретного суб'єкта, якому належить здійснювати таку процедуру. Тобто положення ст. 100 Земельного кодексу України стосуються всіх без винятку осіб, що мають на меті встановлення земельного сервітуту. Аналогічним чином це стосується також, наприклад, порядку безоплатної приватизації земельної ділянки, що передбачений ст. 118 Земельного кодексу України. У нормі йдеться про громадян без чіткої конкретизації їх правового становища.

Проте, якщо існує чіткий припис стосовно того, хто саме може брати безпосередню участь у вчиненні відповідних дій у рамках реалізації визначеної процедури, така земельно-правова процедура має бути віднесена до другої групи, а саме до процедур із визначеним складом. До таких процедур належить,

наприклад, процедура передачі земельної ділянки із комунальної власності до державної, що передбачено ст. 117 Земельного кодексу України. У цій нормі чітко та однозначно визначено суб'єктний склад осіб, які беруть участь у реалізації процедури. Також слід згадати й положення, наприклад, ст. 144 Земельного кодексу України, яка визначає порядок припинення права користування земельними ділянками, що використовуються з порушенням земельного законодавства. У цій нормі окреслено суб'єктний склад реалізації процедури. До таких суб'єктів відносяться спеціально уповноважені особи, які здійснюють, відповідно до закону, контроль за використанням та охороною земель.

Наступний критерій, за яким можна класифікувати процедури в земельному праві, – це стадійність. Підставою для такого поділу виступає наявність самостійних етапів реалізації процедури. За цією класифікацією процедури поділяються на прості та складні.

Таким чином, вбачається, що в останньому випадку має місце передбачена законом процедура із значною кількістю стадій. Одна стадія передуює іншій, вони взаємопов'язані, їх реалізація окремо одна від одної неможлива.

Водночас ст. 120 Земельного кодексу України передбачений порядок, відповідно до якого здійснюється перехід права на земельну ділянку у разі набуття особою права на житловий будинок, будівлю або споруду. У такому разі йдеться про одну стадію у згаданій процедурі. Отже, у разі, коли реалізація процедури передбачає одну дію для досягнення бажаного результату, її слід відносити до простих.

Також процедури у земельному праві можна поділяти за таким критерієм, як суб'єкт прийняття порядку їх здійснення. За суб'єктами нормотворчості серед земельних процедур можна виокремлювати такі, що прийняті органом законодавчої влади, главою держави, органами виконавчої влади, іншими нормотворчими органами, якщо вони наділені відповідними повноваженнями. Якщо розглядати зазначений критерій класифікації на прикладі України, то таким суб'єктом нормотворчості виступає Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади. Разом з тим у межах своєї компетенції нормотворчими повноваженнями наділені Президент України, органи виконавчої влади на чолі з Кабінетом Міністрів України [15, 16], органи місцевого самоврядування [17]. Так, в окремих населених пунктах (великих містах) затверджені спеціальні порядки подання та підготовки до розгляду заяв про приватизацію земельних ділянок (наприклад, у Києві діє Рішення Київради від 15.07.2004 р. № 457/1867 «Про порядок передачі (надання) земельних ділянок у користування або у власність у місті Києві» [18]). Аналогічні документи прийняті у Харкові, Дніпрі та ін.

Самостійне місце займає класифікація за критерієм самостійності у значенні. Так, поділяти земельно-правові процедури в цьому разі слід на самостійні та технічні. Виконання дій, які передбачені самостійною процедурою, тягнуть за собою

наслідок у вигляді блага земельно-правової спрямованості. До таких процедур відносяться процедури, що мають своїм результатом виникнення, зміну чи припинення земельних прав, забезпечення законності у сфері використання та охорони земельних ділянок тощо.

Водночас деякі стадії окремих процедур, як, скажімо, процедура погодження меж земельної ділянки, зважаючи на характер її правового регулювання, наявність самостійних приписів щодо її здійснення свідчить про те, що така процедура може вважатися технічною.

Висновки. Аналіз норм чинного земельного законодавства свідчить, що в основу класифікації земельно-правових процедур належить покласти такі основні критерії, як, по-перше, суб'єктний склад процедур; по-друге, стадійність; по-третє, суб'єкт нормотворчості щодо порядку їх здійснення, і, нарешті, по-четверте, самостійність у значенні. Застосування вказаних критеріїв під час класифікації земельних процедур сприятиме вдосконаленню організації та правового регулювання виникнення, зміни чи припинення земельних прав у суб'єктів земельних правовідносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сайфуліна Ю.В. Теоретичні засади класифікації джерел права. *Право і суспільство*. 2011. № 3. С. 28–33.
2. Ивин А. Логика: учебник для гуманитарных факультетов. Москва: ФАИР-ПРЕСС, 2002. 239 с.
3. Грядовой Д.И., Малахов В.П., Пылев С.С. Логика в юридической теории и практике. Москва, 1997.
4. Жерёбкин В.Е. Логический анализ понятий права. Киев, 1976.
5. Иванов Е.А. Логика: учебник. Москва, 1996.
6. Малахов В.П. Нормативная логика в правовом мышлении. Москва, 1990.
7. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика: учебник для юридических вузов. Москва, 1995.
8. Логіка: підручник для студентів юридичного фаху / під заг. ред. проф. В.Д. Титова. Харків: Право, 2005. 208 с.
9. Тофтул М.Г. Логіка. Київ: Академія, 2006. 400 с.
10. Жеребкин В.Є. Логіка. Київ: Знання, 2006. 255 с.
11. Хоменко І.В. Логіка. Київ: Абрис, 2004. 256 с.
12. Саннікова М. До визначення підстав класифікації декларацій та актів декларативно-рекомендаційного характеру. *Учёные записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*. Том 23 (62). № 2. 2010 г. С. 343–350.
13. Кони А.Ф. Избранное. Москва, 1989. 496 с.
14. Поленина С.В., Сильченко Н.В. Научные основы типологии нормативно-правовых актов в СССР. Москва, 1987. С. 16–18.
15. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010/conv> (дата звернення: 01.06.2018).
16. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/586-14> (дата звернення: 01.06.2018).
17. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.06.2018).
18. Хрещатик. 2005. 16 серпня. URL: <http://www.kreschatic.kiev.ua/ua/5112/rubs/arc.html> (дата звернення: 05.06.2018).